

A PANNONHALMI BENCÉSEK ÉLETKORA ÉS HALÁLOKA

Czékus Géza

Újvidéki Egyetem, Tanítóképző Kar, Szabadka, Jugoszlávia

Czékus G.: *Benedictines' age and cause of death in Pannonhalma.* On the basis of the Pannonhalmian Abbey's Catalogue and register of births, marriages and deaths we got access to some biodemographic data. We established the age of the monks according to their age group, the youngest and the eldest monks' age. We also touched upon the age of the 137 deceased monks in Pannonhalma. We examined the Benedictines' caused of death, too. The registered deaths have been classified.

Keywords: *Benedictines; Age; Cause of death.*

Bevezetés

Több, mint ezer esztendeje szent ez a hely számunkra, magyarok számára, hiszen 996-ban Géza nagyfejedelem Itáliából és Csehországból érkező bencés missziósokat telepített le Pannónia Szent Hegyén. A szerzeteseket Szt. István a keresztény eszmék terjesztésével és az európai kultúra meghonosításával bízta meg. A kolostoregyüttes századokon át a magyar egyházi és kulturális élet egyik fellegváraként működött. Ma is a mi „világörökségünk”, mely ablakként szolgál Isten valóságára és az egyetemes emberi kultúra értékeire egyaránt.

A bencések folyamatos tevékenysége 1786-ban megszűnt, ugyanis II. József rendelete alapján a „főapátság társadalmilag haszontalan intézmény”. 1802-ben I. Ferenc király engedélyezte a rendház újbóli működését. A Kongregációt 1950-ben részlegesen oszlatták fel. Az öt apátságból, 9 rendházból s a hozzátartozó gimnáziumból, továbbá a 26 plébániából álló Pannonhalmi Szent Benedek Rend két háza, a pannonhalmi és a győri rendház – három másik rendi közösséggel együtt – maradhatott meg korlátozott körülmények között. Ennek következményeként 1989-ben az 1950-ben még mintegy 300 főt számláló szerzetesközösség a felére zsugorodott, nagyobbik részük pedig már 60 év felett volt. Jelenleg 90 ünnepélyes fogadalmas monachus (szerzetes) és 8 növendék tartozik a Kongregációhoz (Várszegi 1997). Az apátság különböző intézményeiben ma mintegy ötszáz fő dolgozik.

Számos időse szerzetes gondozását a Pannonhalmán és Bakonybélben működő szociális otthonokban végzik.

A szűkös feljegyzésekből, hiányos anyakönyvekből mit tudhatunk meg róluk? Milyen idős korban haltak meg? Mi volt haláluk oka? Ezekre a kérdésekre kerestük a választ. A rendelkezésünkre álló adatokból egy kis csoportot különítettünk el, melyet a helyben, Pannonhalmán elhunytak alkottak. Mivel szinte mindenhol, a Kárpát-medence magyarok lakta területéről voltak bencések, így származási helyük alapján nem csoportosítottuk őket.

Anyag és Módszer

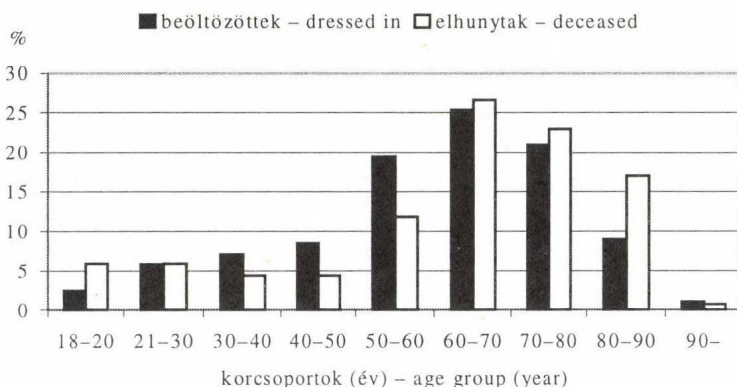
A Pannonhalmi Apátságba 1802-ben visszatértekről, és az őket követő újabb rendtársakról a Névár (Benkó 1987) tartalmaz információkat. Ebben megtalálható mindazok névsora, akik Pannonhalmán 1802-től beöltöztek. A 730 személy közül azok adatait külön is feldolgoztunk, akik Pannonhalmán hunytak el, hiszen azok az adatok Pannonhalmán vannak. Sajnos, az anyakönyvek hiányosak, így egyes bejegyzéshez nem is tudtuk hozzájutni. A Névár ugyan tartalmazza a legalapvetőbbeket, de a halálokok kiderítése nehezebb feladatnak bizonyult. Egyébként a halálokokat 1841-től vezetik.

Pannonhalmán 1802 és 1986 között 730-an öltöztek be, 714 személy adatait tudtuk felhasználni. Közülük Pannonhalmán 137 szerzetes halt meg, 135 adatait dolgoztuk fel.

Vizsgálati eredmények

A pannonhalmi bencések életkora

A Pannonhalmán 1802–1986 között beöltözött bencések korcsoport szerinti életkorát az 1. ábrán és az 1. táblázatban tüntettük fel.

1. ábra: A Pannonhalmán beöltözöttek és az ott elhunytak életkora korcsoportok szerint (n=714).

Figure 1: Age of the people, who became monks and who deceased in Pannonhalma according to age groups (n=714).

Az elhalálozások eloszlási gyakorisága aszimmetrikus. Legtöbben 60–70 éves korokban haltak meg, valamivel kevesebben 70–80 illetve 50–60 éves korokban. 50 éves korig alacsony volt a halandóság. A kilencven évet a vizsgált személyek 1%-a élte meg. A Pannonhalmán elhunytak életkora eltérő, ez főleg fiatal korban mutatkozik, akkor nagyobb volt a halandóság. Viszonylag kevesen haltak meg 50–60 éves korokban.

A Pannonhalmán beöltözöttek közül a legfiatalabb, 17,7 évesen, 1912-ben távozott az élők sorából. A legidősebb atya 96,9 évesen hunyt el 1946-ban.

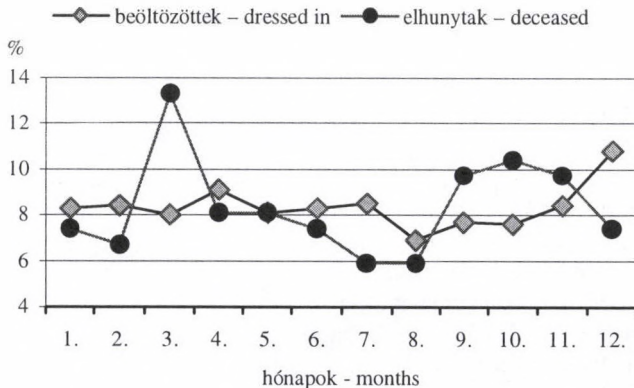
Átlagéletkoruk 59,91 év volt. A vizsgált időszakot 50–50 évre lebontva nem tapasztaltunk nagy eltérést: az 1850-ig elhunytak átlagéletkora 60,1 év volt, az 1900-ig

60,2, utánuk pedig 59,2 évet éltek. Az 1. diagramról leolvasható, hogy a beöltözöttek és a Pannonhalmán elhunytak nem azonos kort éltek meg, ez utóbbiak közül a 60–90 évet többen elérték. A legfiatalabb Gruber Kandid volt, 18,1 éves korában hunyt el (1887.). A legmagasabb kort Szakács Béla élte meg a maga 91,4 évével (1965-ben temették el).

1. táblázat. A pannonhalmi szerzetesek életkora.
Table 1. The age of the Pannonhalmian monks.

Korcsoport (Age group)	Beöltözöttek (dressed in)		Elhunytak (deceased)	
	N	%	N	%
– 20,00	18	2,52	8	5,93
20,01 – 30,00	42	5,88	8	5,93
30,01 – 40,00	51	7,14	6	4,44
40,01 – 50,00	61	8,54	6	4,44
50,01 – 60,00	139	19,47	16	11,85
60,01 – 70,00	181	25,35	36	26,67
70,01 – 80,00	150	21,01	31	22,96
80,01 – 90,00	64	8,96	23	17,04
90,01 –	8	1,12	1	0,74
Összesen (Total):	714	99,99	135	100,00

A Pannonhalmán beöltözöttek elhalálozásában két csúcs figyelhető meg. A legkritikusabb hónap a nyirkos december, és április, míg a legcsendesebb a július és augusztus (2. ábra). A Pannonhalmán elhunytak halálozási görbéje eltérést mutat. Szintén két csúcs figyelhető meg, de ezek őszi és tavaszi hónapok: a március és az október. Különösen a márciusi adatok térnek el. A nagy minta 8%-a halt meg ebben a hónapban, ezen belül viszont, a helyben meghaltak valamivel több, mint 13%-a.

2. ábra: A Pannonhalmán beöltözöttek (N = 714) és elhunytak (N = 135) elhalálozása hónapok szerinti bontásban.

Figure 2: The people, who became monks (N=714) and who deceased (N=135) in Pannonhalma broken down into monthly figures.

Halálokok

Sok helyen hiányosak az adatok, máshol pedig nem a halált kiváltó okot, hanem a tüneteket írták le. Az 1980-as évek elején pedig megszűnt a bejegyzés.

Tudomásunk szerint az első bejegyzés Orsonics Odó apát neve mellé került, aki 1858-ban, 52,6 éves korában aggkórban szenvedett ki.

A magyar elnevezéseket nem minden esetben írták a ma használatos hivatalos nomenklatúra szerint (Brencsán 1993, Farkas 2000). Az anyakönyvben a korabeli elnevezések is szerepelnek, ezeket is feltüntetjük.

A 2. táblázatban felsoroltuk mindazokat az okokat–jeleket, melyek a Pannonhalmán elhunyt bencés szerzetes halálát okozták.

2. táblázat. A Pannonhalmán elhunyt bencések haláloka.
Table 2. The cause of death of the monks deceased in Pannonhalma.

aggkori végelgyengülés (végkimerülés)	rák, máj
aggkori végkimerülés	rák, nyelvcső
agyintoratio (?)	rák, rosszindulatú kötőszöveti daganat áttételekkel
agylágyulás	rák, vastagbél
agy–szélhűdés	szívasztma
agyvérzés	szívbjaj, szervi
bélelzáródás	szívbénelülés
cukorbetegség	szívéltelenség
érelmeszesedés	szív–hűdés
gutaütés	szívizom elfajulás
gyomorvérzés	szív kimerülés
hashártyalob	szív koszorú elzáródás
hólyagműtét utáni állapot	tuberkulózis
keringési elégtelenség	tüdő hűdés
keringési elégtelenség, akut	tüdőgyulladás
koszorúér rögösödés	tüdővész
Koszorúér-meszesedés	tüdővizenyő
magas vérnyomás	végelgyengülés
rák, alsó állkapocs rosszindulatú daganata	vérrög beékelődése a tüdőbe
rák, gyomor	vérszegénység
rák, hólyag	vesedaganat

Érdemes megjegyezni, hogy néhány esetben több diagnózist is felállítottak:

- agyvérzés és magas vérnyomás (két eset),
- érelmeszesedés, agyvérzés és gyomorrák,
- érelmeszesedés és szervi szívbjaj,
- érelmeszesedés és hólyagműtét utáni állapot,
- koszorúér-meszesedés és magas vérnyomás,
- tüdőgyulladás és agyvérzés
- tüdőlob és gümőkór,
- vérrög beékelődése a tüdőbe és szervi szívbjaj,
- vérszegénység és vészes vesedaganat.

Ezen okok egyike általában a vérkeringés megbetegedésének valamely fajtája.

Az ENSZ Egészségügyi Világszervezete (WHO) által összeállított betegség-lista alapján (Baković 1996) minden betegség besorolható a 21 csoport egyikébe. Tekintettel a nagyszámú végelgyengülésben elhunyra, ezt a halálokat kiemeltük a XVIII. csoportból és „A”-val jelöltük. Munkánkban ezt a felosztást követtük (a nem szükséges kihagyva).

Egy eset kivételével valamennyi halálokl jól meghatározott. A bejegyzett halálokok kilenc csoportba tartoznak. Szembetűnő a keringési szervek megbetegedésének rendkívül magas száma (az esetek csaknem 60%-a). Valószínű, hogy a végelgyengülés is az erős érlemeszesedés eredménye volt. Egy kivételével valamennyien 50 évnél idősebbek voltak. A fertőző betegségben eltávozottak aránya viszonylag alacsony (Czékus 1997, 2002). Igaz, ezek a betegségek elsősorban a gyerekeket tizedelték meg. Esetünkben a tüdővérszt (Phthisis) és a gümőkört (TBC) jegyezték fel.

3. táblázat. A halálózások megoszlása halálokok szerint.
Table 3. Devision of the mortality according to the caused of deaths.

Halálokok (Caused of death)	N	%
I. Fertőzések és élőködők által okozott megbetegedések	6	7,14
II. Daganatos megbetegedések	9	10,71
III. Vér és vérképzőszervek betegségei	1	1,19
IV. Endokrin, táplálkozási és anyagcsere betegségek	1	1,19
V-VI. Lelki sérülések, viselkedészavarok, és az idegrendszer betegségei	1	1,19
IX. A keringési szervrendszer betegségei	49	58,33
X. A légzőszervrendszer megbetegedései	7	8,33
XI. Az emésztőszervrendszer betegségei	4	4,76
„A” Végelgyengülés	5	5,95
Ismeretlen	1	1,19
Együtt (Total):	84	99,98

Feltűnő, hogy a bőr és bőralatti szövetek betegségeiben, a csontváz, az izomrendszer és kötőszövet betegségeiben, a húgy- és ivarszervek betegségeiben senki sem halt meg. Nem találtunk balesetre, mérgezésre, erőszakos halálra utaló bejegyzést sem. Külső tényezők okozta megbetegedéssel (közlekedési szerencsétlenség, háborús veszteség, stb.) sem találkoztunk.

Összefoglalás

Munkánkban a pannonhalmi bencések elhalálózására vonatkozó adatokat és azok feldolgozott eredményeit ismertetjük. Az 1802–1986-os időszakban összesen 730 szerzetes hunyt el, közülük Pannonhalmán 137. Elmondható, hogy a 180 éves időszakban az elhunytak átlagéletkora 60 év körül volt, attól függetlenül, hogy mely időszakra van szó. Legtöbbjük 60–70 éves korában távozott az élők sorából. Kilenc személy élte meg a 90. életévét. A Pannonhalmán beöltözöttek és ezen belül a Pannonhalmán elhunytak között különbség mutatkozik: utóbbiak között több volt a fiatal (30 évesnél fiatalabb) és a 80 évnél idősebb.

84 esetben ismert a halálok is. Legtöbb bencés a keringési szervrendszer valamely betegségében hunyt el. Gyakoribb halálokok voltak a daganatos megbetegedések és a légzőszervek betegségei. Fertőző betegségben aránylag kevesen szenvedtek ki.

*

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozunk a pannonhalmi Reichardt Aba bencés szerzetesnek és Imre Lászlónénak, a pannonhalmi Polgármesteri Hivatal anyakönyv-vezetőjének.

Irodalom

- Baković, T. (Szerk.) (1996): *Medjunarodna klasifikacija bolesti*. Savezni zavod za zaštitu i unapredjenje zdravlja, Savremena administracija, Beograd.
- Benkó, P., Legányi, N. (1987): *A Pannonhalmi Szent Benedek Rend NÉVTÁRA 1802–1986*. Győr.
- Brencsán, J. (1993): *Orvosi szótár*. Akadémia, Budapest.
- Czékus, G. (1997): Szabadka XIX. század végi népesedési jellemzői. *Bácsország*, 8: 6.
- Czékus, G. (2002): Kishegyes múltja a demográfiai adatok tükrében. *Logos*, Tóthfalu.
- Farkas, Gy., Hajnal K. (2000): A betegségek népi elnevezése. *Anthrop.Közl.*, 41: 117–126, Budapest.
- Várszegi, A. (1997): A Magyar Bencés Kongregáció. *Vigilia*, 10.

Levelezési cím: Czékus Géza
Mailing address: Újvidéki Egyetem, Tanítóképző Kar Szabadka
24000 Szabadka
Dinári u. 3.
Jugoszlávia
czekusg@yunord.net